

Napsal Karel Teige

(E*forum, 05. 10. 2022)

*Ve středu 21. září byla v kavárně Božská Lahvice uvedena edice deníků jedné z nejvýraznějších osobností meziválečné avantgardy **Karla Teigeho** (1900–1951) z let 1912–1925. Kniha představuje jedinečný soubor zápisků, které si Teige vedl od dětských do raně dospělých let. Zprvu tak činil v převážně prázdninových a školních denících, jež si psal jako student pražského gymnázia v Křemencově ulici, posléze jako univerzitní posluchač a zejména jako umělec a ten, kdo přemýšlí o svých uměleckých aktivitách a o umění a jeho místě ve společnosti obecně. Deníky přináší sérii originálních zápisků, komentujících jednak osobní život a vlastní výtvarnou i literární tvorbu, jednak události umělecké a společenské. Teige popisuje vlastní četbu, setkání a korespondenci, uvažuje o uměleckých a teoretických podnětech a dokumentuje autorovu určující roli v organizaci umělecké i umělecko-politické části své generace. Specifické jsou pak deníky z let 1922 a 1924 z cest do Francie a Itálie, a zvláště pak deník z podzimu 1925 z cesty československé delegace do Moskvy a Leningradu. Teige líčí pobyt v Sovětském svazu, sdílí nadšení budovatelů mladého státu, prokazuje ovšem také rysy utopismu, typické pro soudobé západní prokomunisticky založené návštěvníky země sovětů.*

Knihu edičně připravili Jan Wiendl (autor komentářů a spolu se Zdenou Wiendlovou též hesláře a výběrové Teigeho bibliografie) a Tereza Sudzinová. Obrazový doprovod, čítající více jak 300 barevných reprodukcí a dokumentů, vybral a komentoval Tomáš Pavlíček. Autorem doprovodné studie je Josef Vojvodík. Za cenné podněty a konzultace editoři vděčí mnoha kolegům, zvláště pak lektorům knihy Jiřímu Brabcovi a Polaně Bregantové, bez jejíhož úsilí (digitalizace deníků a snaha o jejich odbornou prezentaci) by edice nevznikla. Kniha vychází ve spolupráci nakladatelství Akropolis s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy a Památníkem národního písemnictví za podpory Ministerstva kultury ČR.

*Při uvedení knihy **Deníky 1912–1925** byly čteny též následující ukázky, které představují různé podoby Teigeho zápisků a úvah:*

lm

13. května 1917, neděle (Neveklov)

Dělám rys. Mluvil jsem se Zavadilem – jako před několika dny – je to sejr. Neví nic, neví, neví, po povaze, po té u něho není stopy, je hrubý, mělký a nejspíš.

a zvířecí zjev - vůbec. Nic nečte, o nic se nezajímá vyjma o sebe, a ani to nepřilíš, o svou duši vůbec ne, jen o svou školu (a i o školu jiných, v tom on, lakomec a surovec, je altruistou), o své nehty, šaty a boty. Je také úžasně zženštilý. Brrr. Jak to s ním šlo z kopce. A byl to fajn chlap. Má ještě záblesky toho dřívějšího Zavadila, avšak ubývá jich. Prázdniny, tak mělké pro každého, kdo není houževnatě kulturní, které trávil v civilizaci Řevnic a tamějších velevýznamných výletníků, ho zabily. Podlehл svému prostředí - ale nemusil podlehnouti. Kdyby alespoň četl! Kdo je to Däubler, Werfel, Hölderlin, Hebbel, Kleist, to sotva ví, ale nečetl od nich ni řádku. Nečetl ni Goetha, Huga, Dostojevského, Danteho (ač já ho též chabě znám) a jiné, které přece poznati mohl zcela dobře, neboť se vymlouvává, že nová francouzská literatura je těžko přístupná. Také jí vůbec nezná. Kdo je Arcos, Romain, Barzun, Fort, Marinetti (nad tím alekrčí ramena), Apollinaire (zná ode mne fragment básničky jedné jeho, a ten stačí, aby neuznával a bagatelizoval tak velikého umělce), H. Herz, H. Bergson, Jacob, Vildrac, vůbec téměř neví. Že existuje Palazzeschi, je mu posud neproniknutelným mystériem. Ale on je jen malíř. Tak zaťukejme tam: Picasso, Braque, Derain, Cézanne, Friesz, Gauguin, Matisses několika obrázky mu uvízlo v paměti a donutilo si oficiální a bezvědomé uznání. Ale co je to Boccioni? Ten se maže asi na chleba. A Léger, Metzinger - to jsou voňavkáři. Lidi jako Soffici, M. Laurencin, Carrà, Gris, Kandinsky, Hans Richter, Vlaminck, Le Fauconnier a jiní, Gleizes, Picabia nezná ani podle jména. Tuhle byly u Štence vystaveny Tizianova *Venuše*, Giorgionova *Fete champetre* a ještě cosi, a on nepoznal autory. Neví nic. Španěly nezná, Greca, Riberu, Goyu, Herrerustaršího, Zurbarána, Velázquezze, Murilla, Němce nezná, Cranacha, (Dürera zná - to je dost), nezná Belliniho, Signorelliho, Botticelliho, da Milana, Fra Angelika, Giotta, Masaccia, Perugina, Andrea del Sarto, a vůbec nemá šajn. Bude studovat architekturu a chce být umělcem, a ne zedníkem. Renesanci nezná! Pražský barok nezná a bagatelizuje jej. Empír nezná! Kdo je Duchamp-Villon neví, neví, kdo je Obrist, kdo Wagner. Nezná sochařství, blízké architektuře. Archipenka zná sotva, nezná Duchamp-Villona, nezná Bourdella, nezná divošské plastiky. Učí se na housle. Kdo je to Schönberg, Reger, Debussy, Vincent d'Indy, César Franck, Gounod, Berlioz etc. neví. Že lze rozeznati Beethovena od Wagnera, tomu se velice diví. Nezná Vycpálka, Štěpána, Kříčku, nezná dobře Smetanu!!! Je to člověk??

20. srpna 1919, středa (Neveklov)

Namaloval jsem akvarel Mlýn. Nemohu se dostatí přece stále zesvé ošklivé situace. Nevyvede-li mne odtud práce, zahálka to jistě nebude. Ale nezdary odnímají chuť a kuráž k práci. Protosi to říkám. Namlouvám si vůbec leccos, mezi jiným i to, že jsem pravdiv k sobě a že si nic nenamlouvám. Konkrétně vzato, mohl by se můj dnešní obraz lidem určitého psychického ladění popřípadě i líbit. Má totiž do sebe cosi lidového, jako všecy téměř mé nynější práce, je snad dokonce z nich nejlidovější, poněvadž má všechny vlastnosti, které jsou lidovému kumštu balastem, nebo které aspoň jsou indiferentní a ergo také negativní, jako úplně hluché cizí elementy (u českého lidového umění prvky znetvořeného baroka, v mém případě disparátní prvky cize slepované moderní malby), eklektismus a směrová nejasnost slepé uličky, kdy se neví, kudy

kam, nýbrž se zaměstnáváme výlučně: jak? - kdežto dobré vlastnosti, hlavně neoblomná logika lidové tvorby, zdají se býti mi nedostupny.

Znám-li snad dosti jasně svoje nedostatky, nevidím přece cesty k nápravě a nevím, kde bych se měl učit. Opačným osudem než Wilhelm Meister dokončuji snad, jak cítím, své Wanderjahre a nastoupit Lehrjahre nevím, jak mohu! Konečně jistá složka mé osoby nevzpírala by se tomu, ztotožnit Wanderjahre s celým mým životem; tak je zamilovaná do krásy experimentů, tak chce se zcela oddat jen fantazii a odvážit se všeho, neuznávati záповědí, ač tak málo poznal jsem dosud krásu tohoto putování, a může mi tedy být jen nadějí a slibem. Ale jiný zoufale vážný hlas, který roste a mohutní (pamatuji se aspoň, že vloni byl téměř neslyšitelný), který nechce experimentovat, ale chce hledat, chce hledat zákon a výtvarnou logiku, který nechce poskytovat jen problematické zadostiučinění, jakého je schopen přívětivý a neurážející popřípadě vzhled jinak zcela neutrálního obrazu, chce zkrátka dobré dílo, které obstojí před objektivními zákonitými kritérii - takto přece jen poněkud profesorskými a starožitnickými. Nedovedu dobře slovy naznačit tento protiklad, je to část té nekonečné protivy mezi zákonem, tradicí a hranicemi métier na jedné, a fantazií, invencí a nespoutanou odvahou k revoluci na druhé straně - tato „longue querelle de la tradition et d'invention, de l'ordre et d'aventure“ - kterou rozřešiti nedovedu. Ostatně nerozřešuje ji ani Guillaume Apollinaire, myslím; alespoň ne široce platně. Přesto však nemusely by tyto protivy podlamovat mé psychické síly: tu záleží jen na schopnostech a ovšem i na myšlenkové usilovné poctivosti složití je harmonicky. Bázeň býti nemoderním je směšná, a domnívám se, že jí netrpím. Přemítám-li však přece o modernosti, respektive lkám-li nad nemoderností a sláтанostí svých věcí, máto jiný důvod. Jistěže by tomu tak nebylo, kdyby se mi poštěstilo tvořit obstojnější hodnoty. V modernosti není záruka kvality; ale ani nemoderní odlišnost, snad až mystická, není hodnotou; naopak je velmi škodlivá. Toto vše, co píši, je velice smutné, a není to ani vše; mnoho a mnohem smutnějšího bych mohlo sobě teď psát - není to slovanská sebeobžaloba, jak mne teď směšně napadlo - je to prosté konstatování pravdy, které lidsky přece jen pravdu zkresluje a ze sebelásky je rozhodným eufemismem. Přece však je mi duševně lépe než v červenci a počátkem srpna. Je tu koneckonců vůle k dalšímu prokousávání se za cílem, chuti přirozeně není mnoho, ale je přece; a jistá metodičnost, která bude mít pro mne v tomto zmatku velmi pročišřující a hygienickou cenu, se mi ukazuje. Vlastně ani ne tak metodičnost jako pouhá disciplína. A přesně vzato, ne disciplína, prozatím jen touha po ukázněnosti, a to více po ukázněném myšlení a spořádanosti nitra než po disciplinované práci, která nutně předpokládá harmoničnost nitra.

[...] A mnoho taky dělá samota čtyř stěn. V Praze se mi vždy lépe tvoří, jsou tu styky s životem, lidmi i věcmi, není té samotářské hlubokomyslnosti, která právě tento normální, ale aktivní, činorodý život považuje za mělkost a nedomyšlenost. Proto se přímo zběsile těším na setkání se Štulcem, jenž mi opět dnes psal - a na vše, co mne vytrhne z tohoto chaotického a hyperestétského mudrování. Těším se na něj tak egoisticky; radost ze shledání bude ohromná, a nemohu za to, že je zapříčiněna spíše pudem sebezáchovy, jenž má možnost se ubezpečit, než láskou k příteli. Je to snad

podle sobecké, ale také i zdravotní nutnost pro mne. Štulc, a druzí kamarádi částečně též, snad i mon petit amour, mohou býti správnou korektivou, v kterou nepřestávám věřit, která je vzpružinou mé sebedůvěry, jež je opět vzpružinou (žel, tak mdlou) mého života.

23. června 1922, pátek (Paříž)

Týden, co jsem odjel z Prahy. Dopoledne - spal jsem ostatně příliš dlouho - jel jsem s Jírou k Ivanu Gollovi; je to docela příjemný člověk, třebaže tak trošku agent s moderní literaturou. Má doma pár Légerů, Gleizesův akvarel, Archipenkovu jednu sošku a jednu olejomalbu; dal nám pro sborník autorizace za sebe i své kamarády, Epsteina, Reverdyho, Birota, Cocteaua a z Němců Georga Kaisera. Mimo to nám dal i některé jejich básničky a Kaiserův článek. Půjčil mi dokonce některé knihy - je to člověk až příliš ochotný. Pak se mluvilo o té antologii. - Tam v té čtvrti, co bydlí, jsme se naobědvali, Jíra jel studovat, já jel domů, odtud pak na Invalidy a do Rodinova muzea v rue des Varennes, kde jsem měl s Emy rande. Přišel jsem téměř o hodinu pozdě, ale zastihl jsem ji ještě v Muzeu. Víc než mnohý Rodin potěšil mne tam van Gogh s jednou svou krajinou a portrétem *Pere Tanguy* a Renoir jedním divukrásným aktem; Carrière se mi tak příliš nelíbil. Odtud jsme vyšli a toulali se s Emy po Montparnassu, poněvadž spustil déšť, vlezli jsme do kavárny a tam proseděli téměř celé odpoledne, totiž jeho zbytek. Emy pak odjela z nádraží Montparnasse, a já šel do Observatoire, kde jsem odevzdal dr. Nechvílovi nějaké negativy Vlamincka, Dufyho a Matisse, které nám zapůjčila madame Vildracová, aby je vykopíroval pronás. Pak jsem měl s Jírou rendez-vous v Slovanském institutu a odtud šel s ním k Mercereauovi, s nímž jsem se seznámil. Poznal jsem u něho - má vždy v pátek recepce - Gleize, jenž nás pozval k sobě na venek - bydlí v okolí Paříže, v témže domě co Kupka - i s tím blbým gravérem Gallienem a s Nicolasem Beauduinem, redaktorem revue *La Vie des lettres*, ale takto kýčářským epigonským poetou. Musíme jít za Mercereauem a Beauduinem k Povolozkému kvůli štočkům, aby nám něco půjčili. Jinak je to u Mercereaua hnusná společnost, rozumí se, že všudypřítomný p. Siblík, jemuž jsem však měl naštěstí uniknout, ačkoliv Mercereau mne chtěl k němu vést. Zval mne, abych opět v pátek přišel, ale ovšemže nepřijdu. Od Mercereaua jsem šel v noci do Rotundy.

Karel Teige: *Deníky 1912-1925*. Eds. Jan Wiendl a Tereza Sudzinová. Praha: Filip Tomáš - Akropolis ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy a Památkem národního písemnictví, 2022, 792 s.